

Folkehelse

- oversikt og utfordringer.

Lavangen kommune
2021

FOLKEHELSE

Lavangen kommune

SAMMENDRAG

Dette dokumentet inneholder utfordringer og oversikt over folkehelsen i Lavangen kommune.

Asveig Antonsen

Folkehelsekoordinator

Innhold:

1. Bakgrunn og lovgrunnlag.....	side 3
2. Befolknings sammensetning.....	5
3. Oppvekst og levekår.....	8
4. Fysisk, biologisk, kjemisk og sosialt miljø.....	11
5. Miljø, skader og ulykker.....	14
6. Helsereelatert atferd.....	16
7. Helsetilstand.....	17
8. Konklusjon og oversikt over hovedutfordringer.....	21
9. Kilder.....	22

Innledning

Kommunens første folkehelseoversikt er skrevet med utgangspunkt i *Folkehelseoversikten 2020* fra FHI (Folkehelseinstituttet), lokal kunnskap og kunnskap om samfunnets kjente helseutfordringer. Oversikten skal være til hjelp i kommunens planarbeid, og den skal minimum fornyes hvert 4. år.

Folkehelseoversikten er ikke fullstendig på alle mulige påvirkningsfaktorer på den enkeltes folkehelse. Vi har for eksempel ikke med noe om bruk/misbruk av alkohol og narkotika. Dokumentet tar ikke hensyn til de spesielle tiltakene som vi har som følge av tiltak for å hindre spredning av Covid-19.

Undersøkelsen *Ungdata* skal gjennomføres i løpet av 2021. Informasjon fra undersøkelsene gir kunnskap som tas med ved fornying av folkehelseoversikten i 2022.

1. Bakgrunn og lovgrunnlag

Lov om folkehelse ble vedtatt i 2012.

§ 4 i lov om folkehelse pålegger kommunene:

- Å fremme befolkningens helse og trivsel
- Å fremme gode sosiale og miljømessige forhold
- Å bidra til å forebygge psykiske og somatisk sykdom, skade eller lidelse.
- Å bidra til utjevning av sosiale helseforskjeller
- Å bidra til å beskytte befolkningen mot faktorer som kan ha negativ innvirkning på helsen

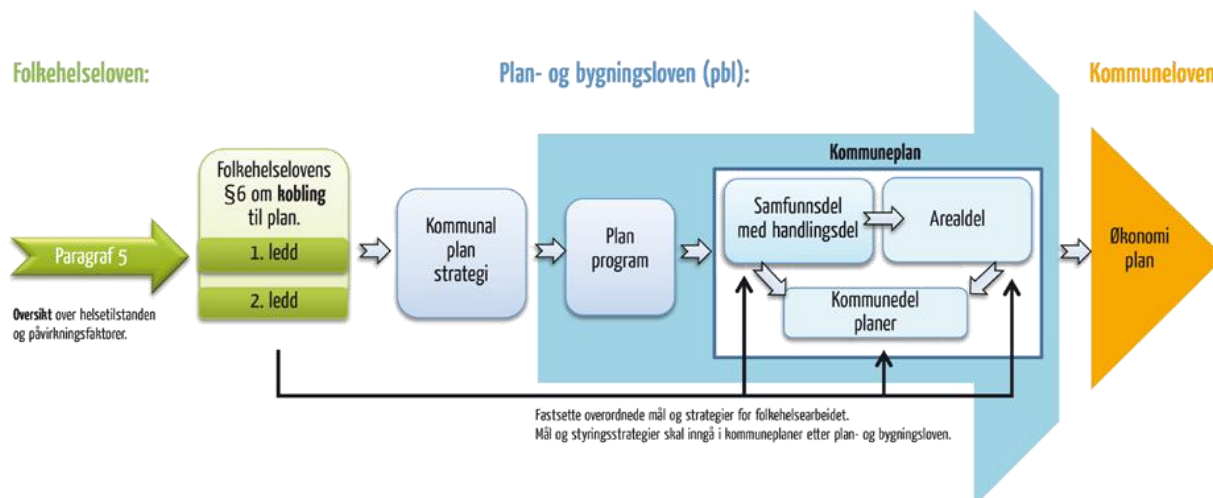
Alle kommunale tjenester har ansvaret for å være en del av kommunens folkehelsearbeid.

For å kunne gjøre tiltak som har effekt på folkehelsen må kommunen ha "oversikt over helsetilstanden i befolkningen og de positive og negative faktorene som kan virke inn på denne", jmf. folkehelselovens § 5.

Folkehelseloven gir ingen definisjon hva som inngår i "nødvendig oversikt", men

- lov og forskrifter gir noen krav til hva slags informasjon som skal innhentes
- oversikt er avhengig av lokale forhold og må vurderes i forhold til dette. Oversikten skal være plan- og styringsrelevant.

Velferdskommuner har ansvaret for velferd til sine innbyggere. Folkehelseoversikten er oversikt over helsetilstanden til våre innbyggere, og i noen grad oversikt over de positive og negative faktorer som påvirker folkehelsen. Oversikt over helse og påvirkningsfaktorer er en forutsetning for å kunne beskrive utfordringer, og nødvendig for å planlegge og gjennomføre tiltak. Folkehelseoversikten skal inngå i kunnskapsgrunnlaget for kommunes planstrategi som vedtas hvert 4 år, og denne illustrasjonen viser sammenhengen mellom lover og plandokument:

Kilde: Helsedirektoratet

Folkehelseoversikt skal baseres på:

- opplysninger som statlige helsemyndigheter og fylkeskommunen gjør tilgjengelig.
- kunnskap fra de kommunale tjenestene.
- kunnskap om faktorer og utviklingstrekk i miljø og lokalsamfunn som kan ha innvirkning på befolkningens helse.

Folkehelseoversikten skal (jmf. folkehelseforskriftens § 3 a-f) inneholde opplysninger om og vurderinger av:

- befolknings sammensetning
- oppvekst- og levekårsforhold
- fysisk, biologisk, kjemisk og sosialt miljø
- skader og ulykker
- helse relatert atferd
- helsetilstand

Sosialt bærekraftig lokalsamfunn

FNs 17 mål for bærekraftig utvikling innen 2030 er verdens felles arbeidsplan for å utrydde fattigdom, kjempe mot urettferdig fordeling og stoppe klimaendringene.

For å skape bærekraftig utvikling må vi arbeide på flere områder: klima og miljø, økonomi og sosiale forhold. Folkehelsearbeidet har mye til felles med den sosiale dimensjonen i FNs mål.

Det handler om å fremme samfunnsutvikling som

- setter menneskelige behov i sentrum
- gir sosial rettferdighet og like livssjanser for alle
- legger til rette for at mennesker som bor i lokalsamfunnet kan påvirke forhold i nærmiljøet og eller i kommunen
- legger til rette for deltakelse og samarbeid.

FNs har dette som viktig mål i arbeidet med å bedre sosiale forhold:

At innbyggerne har god tillit til samfunnet og hverandre

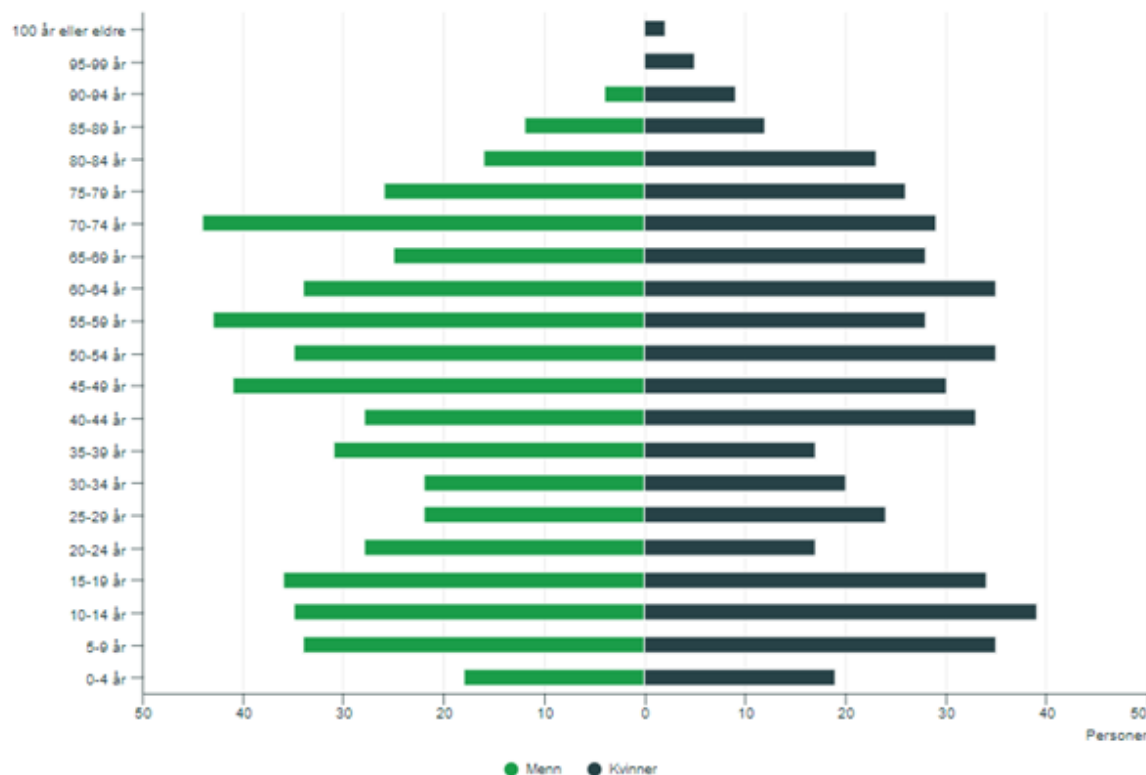
At innbyggerne har tilgang til arbeid

At innbyggerne har tilgang til arbeid, utdanning og gode nærmiljø, at de følger at de hører til

At innbyggerne opplever trygghet

2. Befolknings sammensetning

Befolkning pr. 01.01.2020 har Lavangen 1023 innbyggere, og de fordeler seg slik på aldersgrupper og kjønn: (kilde: SSB)

Vi vet:

Andel over 80 år

7,6 % av befolkningen i Lavangen er over 80 år.

Personer som bor alene, 45+

21,3%. Vi har færre over 45 år som bor alene enn landsgjennomsnittet.

(Kilde: Folkehelseprofilen 2020)

I aldersgruppen 45 år og eldre er andelen som bor alene lavere enn i landet som helhet. I Lavangen bor flere voksne sammen.

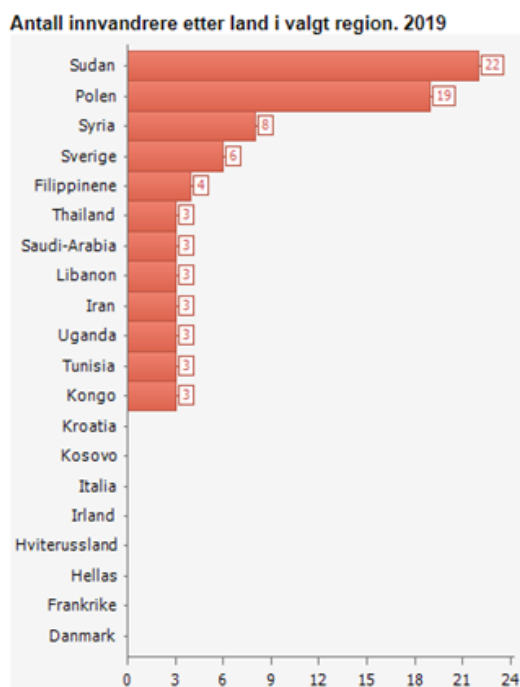
Andelen personer som bor i husholdninger med lav inntekt er ikke signifikant forskjellig fra landet som helhet.

Omkring 20% av befolkningen i Lavangen er samisk. Den samiske befolkningen har kultur og levesett som på enkelte områder skiller seg fra norsk kultur. Pro avdelingen har derfor hatt fokus på kulturforståelsen i forhold til pasienter og ansatte i avdelingen. En forståelse for hverandre forebygger misforståelser og fremmer dermed folkehelsen. Det er et mål at alle skal oppleve seg som likeverdige og respektfullt behandlet.

I oversikten pr. 2019 ser vi at omkring 80 innbyggere som kommer fra andre land. Innvandrere forventer at deres kultur og levesett blir kjent for de som skal yte tjenester til dem. Kommunikasjon kan være vanskelig mellom pasient og hjelper. Tolk er mulig, men når tjenestebehovet er stort er det ikke mulig å ha tolk til stede til alle tider. Felles språk er

midlet for å bli kjent med hverandre og skape tillit. Når felles forståelse blir vanskelig kan også tilliten mellom partene bli truet.

Oversikt pr. 2019 over innvandrere og hvilke land de kommer fra

(Kilde: SSB)

Innbyggertall og alderssammensetning (2017-2020) viser at vi blir færre

Årstall	0 – 17 år	18 år og eldre	Innbyggertall
2020	224	810	1034
2019	228	814	1042
2018	242	819	1061
2017	247	829	1076

Kilde: SSB

Færre barn og færre elever i skolen

Denne oversikt viser hvor mange barn som er født hvert år siden 2003.

Blå oversikt viser antall elever på Lavangen skole og tar ikke hensyn til eventuell tilflytting/fracflytting som kan påvirker elevtallet.

År	Antall fødte	Skoleår	Antall elever
2003	15	2018/2019	141
2004	10	2019/2020	136
2005	15	2020/2021	137
2006	13	2021/2022	130
2007	12	2022/2023	129
2008	18	2023/2024	124
2009	13	2024/2025	112
2010	14	2025/2026	105

2011	14	2026/2027	100
2012	16	2027/2028	95
2013	10	2028/2029	88
2014	11	2029/2030	87
2015	8	2030/2031	85
2016	12	2031/2032	86
2017	7	2032/2033	83
2018	6	2033/2034	85
2019	7		
2020	7		

Antall barn i barnehage (2013-2020) viser nedgang

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020 pr. 01.12.20
Lauvmakken	50	54	52	46	41	37	34	32
Astavouna manaidgardi	7	7	7	12	11	9	7	
Totalt	57	61	59	58	52	46	41	32

En nedgang i antall fødte barn gir en nedgang i antall barn som trenger plass i barnehagen. Nedgangen er 9,15% fra 2014 og til 2018. Nedgangen på landsbasis var i samme periode på 6,72%.

Vi blir færre i Lavangen. Vi blir færre i regionen, færre i Nord-Norge og færre i distriktene. De unge bosetter seg i byer og større tettsteder hvor muligheter for arbeid og fritidstilbud er best mulig. De eldre blir igjen. Når de eldre faller fra - og tilvekst av unge uteblir – vil også vi få store utfordringer på flere kommunale områder. Tiltak for å snu trenden må Lavangen arbeide med, men skal arbeidet lykkes må også hele Norge arbeide for økt bosetting i distriktene.

3. Oppvekst- og levekår

Gode vilkår for oppvekst avhenger av mange faktorer og skapes gjerne gjennom

- god og trygg familiesituasjon
- god og trygg barnehage
- god og trygg skole
- godt og trygt nærmiljø
- gode og rimelige fritidstilbud
- gode møteplasser - også tvers av generasjoner.

Vi vet:

Videregående skole eller høyere utdanning, 30-39 år

67 % (2018)

Lavinntekt (husholdninger)

9,7 % (2018)

Barn av enslige forsørgere

23 % (2016-2018)

Stønad til livsopphold 20-66 år

25 % (2018 – omfatter mottakere av arbeidsavklaringspenger, uføretrygd,

arbeidsledighetstrygd, overgangsstønning og tilskuddsmottakere)

Bor trangt, 0-17 år

30 % (2018. Defineres ut ifra antall rom og kvm.)

Leier bolig, 45+

19 % (2018)

Trives på skolen, 10. trinn

82 % (skoleårene 2014/15 og 2018/19)

Laveste mestringsnivå i lesing, 5. trinn

47 % (skoleårene 2016/17 og 2017/18)

Frafall i videregående skole

22 % (2016-2018)

(Kilde: Folkehelseprofilen 2020)

Statistikk og tall på ulike områdene må sees i sammenheng med lavt innbyggertall. Det blir fort store utslag i små forhold.

Barnehage

Lavangen har en barnehage som fra 2021 har to avdelinger, en norsk og en samisk. Utvikling av tillit, mestring, ferdigheter, samt kognitiv, språklig, emosjonell og sosial utvikling, er alle viktige og likestilte deler av utdanningsløpet sett ut fra en folkehelsefaglig vurdering. I barnehagen er det gode muligheter for å videreutvikle kompetanse, samarbeid og rutiner som bedrer mulighetene i livet, spesielt for de barna som har et mer utfordrende utgangspunkt. Å jobbe systematisk og tverrfaglig, spesielt for de barna som er i risikozonen gir barna et bedre utgangspunkt/bedre psykisk helse slik at de mestrer barnehagelivet og de kravene som de møter i skolen bedre.

Barnehagene har etablert et tverrfaglig samarbeid med andre instanser: PPT, helsesykepleier, barnevern og skole. Nært samarbeid med foreldrene i barnas barnehagehverdag er viktig tiltak som et forebyggende arbeid. I tillegg har barnehagene et sterkt fokus på livsmestring og helse. – *Barnas fysiske og psykiske helse skal fremmes i barnehagen. Barnehagen skal bidra til barnas trivsel, livsglede, mestring og følelse av egenverd og forebygge krenkelser og mobbing.* (Rammeplanen). Barnehagen og skolen er med i satsingen "Inkluderende barnehage- og skolemiljø" (2018-2021) der målet er *å skape et trygt og godt barnehage- og skolemiljø uten mobbing og andre krenkelser. Alle barn og unge skal oppleve at de har venner, blir hørt og sett, trives og opplever tilhørighet.*

Barnehagene følger retningslinjer fra Helsedirektoratet for mat og måltider.

Skole

Lavangen har en grunnskole, en kulturskole og en skolefritidsordning. Fra og med skoleåret 2018/2019 vedtok Stortinget endringer i opplæringsloven som innebærer at skolen har plikt til å gi tilbud om intensiv opplæring til elever på 1.-4. trinn som står i fare for å henge etter i lesing, skriving eller regning. Å gi nok støtte til de yngste elevene som trenger det er en viktig del av tilpasset opplæring. Ifølge Udir er tilpasset opplæring "de tiltakene som skolen setter inn for å sikre at alle elevene får best mulig utbytte av den ordinære opplæringen. Det kan være tiltak knyttet til:

- organiseringen av opplæringen
- pedagogiske metoder

-arbeid med læringsmiljø

-oppfølging av lokalt arbeid med læreplaner og vurdering" ([Udir, 2018](#))

Det finnes ingen enkelt indikator som viser et helhetlig bilde av tilpasset opplæring, men det finnes forskjellige datapunkter som kan hjelpe å skape bildet.

Livsmestring og psykisk helse står på timeplan fra og med skoleåret 2020/2021.

Mulig tiltak:

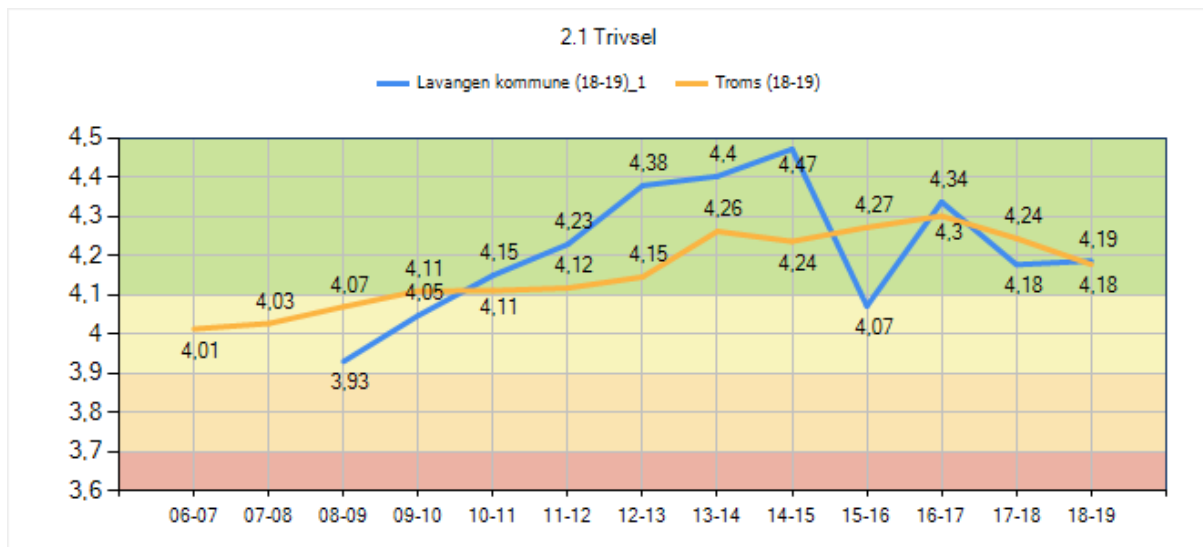
Resultat fra nasjonale prøver i lesing på 5.trinn viser at tidlig innsats må i større grad prioriteres på Lavangen skole.

Foreldre, barnehage, skole, helsestasjon og bibliotek må styrke fokus på lesing som viktig fritidssyssele for å styrke læring og mulighetene videre i skoleløpet. Tidlig innsats – og innsats over tid er viktig.

Nasjonale prøver 5.trinn 2018-2019							
Fylke	EnhetNavn	Engelsk	Deltatt	Lesing	Deltatt	Regning	Deltatt
Alle fylker	Hele landet	50	59 937	50	59 898	50	60 604
Troms Romsa	Troms Romsa	49	1 813	49	1 812	49	1 838
Troms Romsa	Lavangen skole	49	16	44	16	51	13

Nasjonale prøver 8.trinn 2018-2019						
	Engelsk	Deltatt	Lesing	Deltatt	Regning	Deltatt
Hele landet	50	58 819	50	58 987	50	59 119
Troms Romsa	50	1 738	50	1 753	50	1 779
Lavangen skole	44	15	47	15	45	15

Trivsel på skolen:

Grafene viser resultat fra trivselsundersøkelser på Lavangen skole i perioden skoleåret 2006/2007 til og med skoleåret 2018/2019. Trivsel og motivasjon til læring henger naturlig sammen.

Ved Lavangen skole har det over tid vært utfordringer med elevenes fysiske miljø. Fra 2021 er ny oppvarmingsløsning på plass. Utemiljøet i skolegården skal friste til lek og aktiviteter også utenfor skoletid. Medbestemmelse er også en trivselsfaktor for barn og unge. Elevene fått være med på å oppgradere uteområdet - skolegården har fått 2 gapahuker, 1 grillbu, klatrenett, snurrestativ og lekestativ med sklie.

4. Fysisk, biologisk, kjemisk og sosialt miljø

Tilgang til bolig, arbeid og lokale tilbud

Alle mennesker skal kunne bosette seg og leve et godt liv i kommunen. Innbyggerne må ha tilgang til passende bolig til en pris de kan betale. God variasjon når det gjelder arbeidsplasser, tilgang til skole og barnehage, offentlig transport, sosiale møteplasser og kommunale tjenester også avgjørende for gode liv og viktig for utjevning av sosiale ulikheter. At alle barn skal kunne ferdes trygt til og fra skolen og delta i fritidsaktiviteter, og at eldre kan leve aktive liv, er viktige kvaliteter i lokalsamfunnet. Det samme gjelder at alle har tilgang til miljøkvaliteter som ren luft, støyfrie områder og rekreasjon.

Kilde: Folkehelseprofilen 2020

Tilbudet av arbeidsplasser i Lavangen er begrenset. Mange pendler ut av kommunen og noen pendler inn. Folk kjøper gjerne brukt bolig inntil de har bestemt seg helt for å bli i Lavangen. Folk leier framfor å eie.

Folk velger kanskje å ikke bygge egen bolig fordi det blir mer kostbart enn å kjøpe brukt. Og salgsverdien er gjerne veldig lav sammenlignet med byer og større tettsteder. Bankenes utlånspolitikk kan også gjøre at få har muligheter til å bygge egen bolig. Vi har ledige boligtomter i kommunale boligfelt.

Tilhørighet

*Tilhørighet handler om å ha tilknytning til andre mennesker eller steder. (..)
Det å delta i frivillige organisasjoner og kommunale prosesser kan bidra til å styrke*

følelsen av tilhørighet til lokalmiljøet og kommunene. Tiltak for å hindre utenforskap kan også styrke opplevelsen av tilhørighet og fellesskap.

Kilde: Folkehelseprofilen 2020

Kultur og fritid, frivillighet og frivillige organisasjoner

Lavangen har mange lag og foreninger. Mange er med i flere lag, og det å tilhøre et lag betyr mye for folkehelsen. Lagene dekker alle interesseområder; religion, politikk, fagforeninger, hobby og interesser, lokalhistorie, idrettslag, ungdomslag osv.

Mange voksne er aktive på flere områdene og i flere lag. Det å delta i frivillig arbeid, i beslutningsprosesser som angår en selv skaper tilhørighet! Det å ha tilhørighet forhindrer sosialt utenforskap. Frivillighet er når vi gjør noe for andre – og for hverandre.

Vi vet:

Mange deltar aktivt i lag- og foreningsarbeid
Færre unge deltar i lag- og foreningsarbeid
Lag og foreninger sliter med å få folk til å påta seg verv.
Vi kan gjøre bedre jobb med inkludering av nye innbyggere i frivillig arbeid og lagsarbeid
Hvordan ordner vi skyss til de som er avhengig av det for å kunne delta?
Noen barn og voksne deltar ikke i fritidsaktiviteter.
Noen barn og voksne er ikke med i lag eller foreninger

Midt i naturen

Lavangen er “midt i naturen” med fjord, skog og fjell, og det gir oss alle muligheter til god rekreasjon i friluft. Et utall skogsveier og turveier gjør skog og fjell veldig tilgjengelig for nærturer og langturer, alene eller i fellesskap - og til alle årstider. Fellesturer arrangeres i regi av frivillig lag. Tur- og skiløyper med lys har vi på Fossbakken, Tennevoll og Soløy. Vi har tilrettelagt fiskeplass og tursti (asfaltert) langs nedre del av Spansdalselva. Fjorden er også veldig tilgjengelig for alle – til fots langs fjæra og i båt.

Fysisk aktivitet

Organiserte aktiviteter tilbys av flere aktører og for alle aldre.

30-trimmen er et motiveringsprogram som drives av Salangen kommune, Lavangen fjellvandrerslag og Salangen idrettsforening. Motiveringsprogrammet har mange brukere. Alle elever på skolen har fysisk aktivitet på sin timeplan, og lag tilbyr bl.a. fotballaktiviteter, frisvømming, ski og turgåing.

Veier og kommunikasjon

Avstandene mellom kommunens yttergrenser og sentrum er korte. Veiene er bygd for biltrafikk og ikke tilrettelagt for myke trafikanter. Unntak er gangvei på Fossbakken (langs E6) og i Tennevoll sentrum (langs fylkesvei). Noe kollektivtransport har vi - innad i kommunen er i tilbudet nytt til transport av skolebarn og følger skoleåret. De fleste barn/unge/voksne bruker privatbil som transport til og fra fritidsaktiviteter.

Ungdomsbasen

En kommunal (bemannet) møteplass til aldersgruppen 13-18 år. Åpent 1 kveld pr. uke. Vi når ikke alle ungdommene i kommunen med dette tilbudet. Bl.a. på grunn av manglende kollektivtilbud på ettermiddag- og kveldstid.

Bibliotek og utstyrsbank

Et lovpålagt tilbud/møteplass til barn, unge og voksne. Gratis tilgang på litteratur for alle. Bøker til alle - også på ulike språk. Biblioteket skal være en arena for samtale og debatt. Tilbud til voksne studenter og privatister som kan bruke biblioteket som studierom, og vi kan skaffe litteratur. Digitale ressurser tilbys gratis. Gratis utlån av fritidsutstyr.

Frivilligsentral

Lavangen frivilligsentral har en viktig rolle med sitt tilbud av aktiviteter og samarbeid/koordinering av aktiviteter med lag og foreninger.

Frivillig arbeid, aktivitet og deltakelse

Frivillig arbeid er en av flere grunnsteiner i en velferdskommune. Fritidstilbudene vi har gis av frivillige. Det finnes mange lag og foreninger i kommunen, og det er frivillige lag som eier og tilrettelegger baner og løyper, turveier, gapahuker og forsamlingshus/ungdomshus.

Deltakelse i lagsaktivitet har stor betydning for trivsel og helse for de som deltar. Engasjement, meningsfull hverdag, sosialt nettverk, bruke egne ressurser, holde seg i aktivitet, delta, være med på turer osv. Vi har mange lag og foreninger i Lavangen med til sammen mange medlemmer. Oversikt over totalt antall medlemmer og hvor mange av medlemmer som er aktiv i eget lag har vi ikke. Lavangen frivilligsentral har en viktig rolle i arbeidet med frivillige og tilbyr egne faste arrangement.

Lauvhallen er stedet for innendørs fysisk aktivitet i regi av frivillige lag og foreninger.

Når lag og foreninger trenger frivillige til ulikt arbeid rekrutterer de gjerne fra egne medlemmer og folk de kjenner. *Frivillighet Norge* mener at den største grunnen til at folk ikke engasjerer seg frivillig er at de ikke blir spurt. På deres undersøkelser har mange svart at de kunne tenke seg å gjøre en frivillig jobb om de ble spurt.

Mulige årsaker til at barn og unge ikke deltar i fritidsaktiviteter:

Ønsker ikke å delta /umotivert/uinteressert, foresatte med dårlig økonomi og/eller foresatte ønsker ikke å prioritere barnas fritidsaktiviteter fordi det blir mye dugnad de må delta på. Avstander/manglende kollektivtransport gjør behovet for skyss til en utfordring for de voksne. Aktiviteter hjemme med og uten skjerm velges.

Mulige tiltak:

Bedre markedsføring av utstyrsbanken

Muligheter til å få dekket utgifter til medlemskap/kontingent.

Gratis aktivitetstilbud for barn/unge i skoleferier.

Allemed.no

Mulige årsaker til at ikke voksne deltar i lag og foreningsarbeid:

Ønsker ikke å delta /umotivert/uinteressert, har ikke tid, økonomi, religion, manglende nettverk og dårlig helse fysisk og psykisk.

Mulige løsninger:

Kampanjer og fokus på helseverdien i å gjøre frivillig arbeid. Det er bruk for deg!

Økt fokus på frivillighet – og oppfordre til frivillig jobb uten å være tilknyttet lag.

Foredrag for ungdom om frivillighet “frivillig-time“ på ungdomsskolen.

Bedre markedsføring av utstyrsbanken

Lage og vedta frivillighetspolitikk for Lavangen

Samhandlingskoden.no

Inkluderingskoden.no

allemed.no

Lavangen kommune må formalisere samarbeidet med Lavangen frivilligsentral.

5. Miljø, skader og ulykker

Vi mangler viktig informasjon fra ungdommer om hvordan de opplever livet i Lavangen.

Undersøkelse *Ungdata* har ikke vært gjennomført i perioden 2016-2020. Ny undersøkelse skal gjøres i 2021. Svarene vi da får blir viktig å se nærmere på ved oppdatering folkehelseoversikten.

Vi vet:

God drikkevannsforsyning

100% god kvalitet på vannet som leveres fra kommunalt vannverk.

Andel tilknyttet vannverk

64% av innbyggerne er tilknyttet kommunalt vannverk.

Luftkvalitet, fint svevestøv

1,5µg/m³. Konsentrasjon av svevestøv er lavere enn for befolkningen i landet som helhet

Skader, behandlet i sykehus

12,3 per 1000 (2015/20)

Vold, anmeldte tilfeller

9,4 per 1000 (2017/2018)

Fornøyd med lokalmiljøet, ungdatabesvarelser 2017-19

- (Ungdata ikke gjennomført)

Trygt i nærmiljøet, ungdatabesvarelser 2017-19

- (Ungdata ikke gjennomført)

Kollektivtilbud, ungdatabesvarelser 2017-19

- (Ungdata ikke gjennomført)

Fritidsorganisasjoner, ungdatabesvarelser 2017-19

- (Ungdata ikke gjennomført)

Ensomhet, ungdatabesvarelser 2017-19

- (Ungdata ikke gjennomført)

Valgdeltakelse, 2019

72%

Kilde: Folkehelseprofilen 2020

Drikkevann

Vi har nytt kommunalt vannverk som leverer vann av 100% god kvalitet til 64% av innbyggerne. 36% av innbyggerne i Lavangen har vann fra private vannverk. Kommunen tar ikke vannprøver og fører ikke kontroll av private vannverk. Manglende vannprøver av private vannverk kan utgjøre en helserisiko.

Mulige tiltak:

Private vannverk pålegges å ta vannprøver.

Utbygging av kommunalt ledningsnett og levering av vann til flere innbyggere.

Forurensing

Vi har ingen store kjente forurensningskilder.

Støy

Vi har ikke kjennskap til helseskadelig støy.

Svevestøv

Befolkningen i Lavangen er mindre utsatt for svevestøv enn landets befolkning som helhet.

Skader og ulykker

Vi skiller oss ikke spesielt ut i forhold til landet for øvrig når det gjelder skader og ulykker.

Trafikk og veier

Trafikksituasjon på krysset på Fosbakken er svært utfordrende. E6 går forbi med masse trafikk samt parkering og busstopp på samme plass som skolebarn skal vente på skolebuss. Noen av barna som skal på skolen må krysse E6 og de andre som går etter gang- og sykkelvei må krysse en bred avkjøring/vei og følge veien/krysse parkeringsplass frem til venteplassen for buss. Gang og sykkelveien er ikke adskilt fra parkering/buss stopp og fotgjengere må bevege seg mellom store og små kjøretøy.

Trafikksituasjonen ved skolen er også utfordrende når skolebusser, levering av barn og ansatte skjer på samme tid hver morgen.

Vi mangler gode trafikk-løsninger for gående og syklende. Mange barn og unge blir kjørt til og fra fritidsaktiviteter og skole. Kommunen kjøper transport med skolebuss for alle elever som bor utenfor Tennevoll sentrum.

Mulig tiltak:

Bygging av gang- og sykkelveier langs fylkeskommunale veier.

Lage gode løsninger for skolebarn på Fosbakken og ved skolen.

Trygghet og tillit til mennesker og myndigheter

Andelen av folk som stemmer ved valg kan være en indikator på tillit til myndigheter skriver FHI. Valgdeltakelsen var 72% i 2019 og den har vært høy også ved tidligere valg. «Tillit skapes enklest under små og oversiktlige forhold» skriver Werner Christie i en artikkel om velferdskommuner. Vi mener Lavangen er en veldig oversiktlig kommune hvor folk flest

opplever trygghet. Vi har korte avstander mellom byråkrater, politikere og innbyggere. Lavangsværingene følger tett med på det kommunen gjør og evt. ikke gjør, og de har forventinger til kommunens tjenester. Vi har ikke gjort brukerundersøkelser om innbyggerne er fornøyde eller ikke med de tjenestene som leveres. Kommunen har vedtatt en klarspråk-profil som skal gi innbyggerne klart og tydelig språk i vedtak og tekst fra oss. Kommunens språk skal være slik at det skaper tillit og ikke distanse og frustrasjon hos leser og innbygger. Styrking av digital kompetanse kan være et folkehelseiltak. Kunnskap om bruk av digitale medier kan bety mye for tillit og trygghet til det offentlige. Det aller meste av offentlig informasjon finnes/kommer kun digitalt.

Mulig tiltak:

Klart språk forankres i alle kommunale tjenester.

“Datakurs” for godt voksne?

God informasjon i god tid til kommunens innbyggere.

Opplevelse av trygghet og livsmestring kommer når innbyggernes grunnleggende behov blir dekket. Å skape et trygt samfunn handler også om å sikre innbyggerne en rettferdig fordeling og lik tilgang på goder og ressurser. For å kunne øke tryggheten må vi vite hvordan befolkningen opplever dette. Medvirkningsprosesser kan også være en kilde til informasjon om opplevelse av trygghet i lokalsamfunnet.

Kilde: Folkehelseprofilen 2020

Mulig tiltak:

Økt fokus på medvirkning

6. Helserelatert atferd

Vi vet:

Lite fysisk aktive, ungdommer 2017-19

- (Ungdata ikke gjennomført)

Røyking, kvinner

12%

(2014-2018., fødende som oppgav at de røykte i begynnelsen av svangerskap, oppgitt i prosent av alle fødende med røykeopplysning)

Kilde: Folkehelseoversikt 2020

Vi har ikke tall på hvor mange prosent av ungdommen som er fysisk aktiv. Unge kan velge å ikke være fysisk aktive på fritiden. Tilbudet av organiserte fritidstilbud er begrenset. De som ikke spiller fotball eller går på ski har et begrenset tilbud å velge mellom, og må gjerne reise til nabokommune for andre aktiviteter. Vi har en høy andel barn av enslige forsørgere slik at logistikk og mangel på kollektivtransport kan være en vesentlig årsak til at barn som ikke bor i sentrum trenger skyss til/fra aktiviteter av foreldrene. Foresatte med lav inntekt kan være en mulig årsak til at en del unge ikke deltar på fritidsaktiviteter.

Mulig tiltak:

Styrke kommunalt og interkommunalt samarbeid slik at fritidstilbud i nærliggende

kommuner blir kjent for "våre" ungdommer. En kan også jobbe mer aktivt ut blant ungdommene og foresatte slik at de kan være pådrivere til og starte opp med ønsket aktivitet. Vi har Lauvhallen og naturen som har plass!

Kan frivillige kunne bidra til logistikken for de som har disse utfordringene? Er løsningen gang og sykkelvei, slik at barn og unge kan komme seg til og fra skole og aktiviteter på egenhånd?

Lag og foreninger kan i samarbeid med kommunen finne løsninger for hjelp til å dekke utgiftene til medlemskap/spilleavgifter for de familier som trenger slik hjelp.

Røyking kvinner

Lavangen kommune har pr folkehelseoversikten for 2020 12 % røykende kvinner. Dette er signifikant dårligere enn landsgjennomsnittet som helhet som har 5 %. Lavangen har få innbyggere slik at gjennomsnittstallet av den grunn blir dårligere.

Mulig økt stressaktivitet hos enkelte kvinner på grunn av at vi har en høyere andel av familier som bor trangt, enslige forsørgere og høyere andel av utbetalinger på stønad til livsopphold enn landsgjennomsnittet.

Mulig tiltak:

Mer forebyggende informasjon.

7. Helsetilstand

Vi vet:

Forventet levealder, menn

79,5 år

Forventet levealder, kvinner

83,7 år

Utdanningsforskjeller i forventet levealder

-

Fornøyd med helse, ungd. 2017-19

- (Ungdata ikke gjennomført)

Psykiske symptomer/lidelser

208 per 1000 (2016-2018, 0-74 år, brukere av primærhelsetjeneste og legevakt)

Overvekt og fedme, 17 år

27 % (2015-2018)

Hjerte- og karsykdommer

18,5 %

Antibiotika bruk/reseptor

367 utleveringer pr. 1000 (2018. 0-79 år)

Vaksinasjonsdekning, meslinger, 9 år

- (har ikke tall)

Kilde: Folkehelseoversikt 2020

Psykiske symptomer/lidelser

Lavangen kommune har i flg folkehelseprofilen for 2020 en høyere andel voksne og ungdommer med psykiske symptomer og lidelser. En av årsakene kan også være fordi vi har en høyere andel av personer som sliter med sosiale utfordringer som økonomi og trange boforhold. Vi ser også at samfunnsbildet er i endring fordi digitale løsninger - og brukere av disse - i noen grad erstatter fysiske møter mellom mennesker. Eldre og psykisk syke som sliter med egen helse kan være ensomme. Behovet og ønsket om å treffe andre er større enn mulighetene. Av ulike årsaker, og fordi vi mangler tilrettelagte tilbud til denne gruppen. Behovet for aktiviteter som bidrar til meningsfulle dager er stort. Mange mangler krefter og mot til å delta, og de trenger hjelp. Vi har mye frivillighet og den kan brukes mer i forhold til å hjelpe andre og hverandre.

Mulig tiltak:

Fortsette arbeidet med fokus på psykisk helse. Ved opplysningsarbeid til ungdom og voksne. Kommunen, frivillige lag og foreninger, sosiale media og informasjonsmateriell kan bidra til informasjonsspredning om ulike aktivitetstilbud i kommunen.

Vi må gjøre grep for å bedre aktivitetstilbudet til eldre og psykisk syke. Den løsningen med størst mulighet er forpliktende samarbeid mellom frivilligsentral, frivillige, lag og foreninger og kommunen.

Bruk av antibiotika

Innbyggere i Lavangen har et høyere forbruk av antibiotika enn landsgjennomsnittet. En av årsakene kan være at Lavangen kommune har mange personer med kroniske lungesykdommer som er i behov av antibiotika ved forverring. Det kan også være en forklaring av at både legekantoret og Lavangsheimen har antibiotika i eget medisinskap på grunn av geografiske avstander. En del av disse medikamentene distribueres etter ei tid på grunn av utløpsdato. Dermed registreres også disse uttakene fra apoteket på statistikken.

Mulig tiltak:

Astafjordlegen fortsetter det kontinuerlige for å holde bruk av antibiotika nede.

Helseutfordringer

<p>Overvekt/fedme Psykiske belastninger/lidelser Manglende fysisk aktivitet Røyking/snusing Alkohol/rusmidler Muskel/Skjelettplager Diabetes Høyt sykefravær</p>

Overvekt/fedme

Overvekt og fedme gir økt risiko for type 2-diabetes, hjerte- og karsykdommer, høyt blodtrykk, slitasjegikt i knær og hofter og enkelte kreftsykdommer som tykktarmskreft. Overvekt og fedme kan også ha alvorlige psykiske helsekonsekvenser. Det er ingen klar KMI-grense for når sykdomsrisikoen øker eller faller, overgangene er glidende.

Primærhelsetjenesten kan også se en markant økning av barn og unge med overvekt. Dette vil en se i sammenheng med at barn og unges psykiske helseutfordringer øker, de får økt utfordringer med muskel og skjelettplager.

Fysisk aktivitet, særlig dagliglivets aktiviteter, har sunket, og vi har nå et energiinntak (kaloriinntak) som ikke er tilpasset dette. I en situasjon med redusert aktivitetsnivå og stor tilgang på energitette matvarer, er det lett å utvikle overvekt. Hos den enkelte vil også arvelige og psykiske faktorer spille en rolle.

Røyking

Røyking er ansett å være en av de viktigste årsakene til redusert helse og levealder. Omtrent halvparten av gruppen som røyker daglig i mange år, dør av sykdommer som skyldes tobakken. I tillegg rammes mange av sykdommer som fører til vesentlige helseplager og redusert livskvalitet. For Lavangen kommune så viser tall at Lavangen har et høyere andel røykende kvinner i begynnelsen av svangerskapet. For resten av befolkningen er datagrunnlaget på røykevaner dessverre svært dårlig. Det er en markant sosial gradient for dagligrøyking. Jo kortere utdanning, desto høyere andel dagligrøykere. Denne gradienten gjelder også for røyking i svangerskapet.

Andelen røykere i befolkningen er på vei ned, men blant ungdom og unge voksne ser det ut til at snus har overtatt noe for røyking. Snus er ikke like helseskadelig som sigaretter, men er svært avhengighetsskapende og inneholder helseskadelige og kreftfremkallende stoffer. Vi har ikke tall på snusbruken i kommunen.

Muskel/skjelett

Muskel- og skjelettsykdommer er den diagnosegruppen som «plager flest og koster mest». I Norge er diagnosegruppen muskel- og skjelettsykdommer de vanligste årsakene til sykefravær og uførhet. Muskel- og skjelettskader, sykdommer og plager omfatter en lang rekke ulike tilstander som har det til felles at de er forbundet med smerte og eventuelt nedsatt funksjon knyttet til muskel- og skjelettsystemet. Risikofaktorer, og dermed også mulighetene for forebygging, avhenger av diagnose. Sett under ett har mange typer muskel- og skjelettsykdommer og -plager sammenheng med økende alder, stillesittende livsstil og til dels også overvekt. Muskel- og skjelettsykdommer er vanligere hos personer med lav sosioøkonomisk status enn mennesker med høy utdanning.

Andel av sykmeldte i Lavangen med muskel- og skjelettplager:

2014: 31%

2018: 37%

(Kilde: Folkehelseprofilen 2014, 2018)

Type 2 diabetes:

Diabetes type 2 oppstår oftest hos voksne, men stadig flere unge får sykdommen. Den viktigste årsaken til type **2 diabetes** er overvekt og usunn livsstil, men også arv kan spille en rolle.

Mulig tiltak:

Forebygging av type 2 diabetes gjøres primært gjennom fysisk aktivitet og et sunnere kosthold.

Vaksinasjon

Lavangen kommune har høy vaksinasjonsstatus i henhold til barnevaksinasjonsprogrammet. De fleste full vaksinerer sine barn, vi har i få tilfeller erfart at foreldre velger å trekke ut enkeltvaksiner, eller sette de på vent. Dette skjer spesielt i tilfeller når det innføres nye vaksiner og foreldrene trenger mer tid på å innta riktig og god informasjon om vaksinen.

Influenza kan gi alvorlig sykdom og i verste fall forårsake dødsfall hos personer i risikogruppe. Å vaksinere mot influensa forebygger både selve influensasykdommen og mulige følgesykdommer. Influensa skyldes virus og kan være alvorlig for eldre og personer med kroniske sykdommer. Personer over 65 år er den største risikogruppen.

Følgesykdommer er ofte bakterielle infeksjoner som krever antibiotikabehandling, først og fremst lungebetennelse. I Lavangen har vi en vaksinasjonsdekning på influensavaksiner på 30,3 %, mens resten av Norge har en dekningsprosent på 31,6. Verdens helseorganisasjon har som mål at vi skal ha ei vaksinasjonsdekning på 75 % for personer over 65 år.

Høyt sykefravær

Lavangen har en stor andel av arbeidsplassene i kvinnedominerte yrker. Sykefraværet er i perioder av året høyt. Sykefravær er en belastning for tjenestetilbudet og kostnad for arbeidsgiver.

Frisklivssentralen

Frisklivssentralen sin hovedfunksjon er å hjelpe og støtter personer som ønsker å endre levevaner knyttet til fysisk aktivitet, kosthold og røyk/snus. Tjenesten skal tilby kartlegging, motiverende intervju, fysisk aktivitet, «Bra mat for bedre helse» og røykesluttkurs.

Frisklivsresepten kan skrives ut av fastlege, PRO, psykisk helsetjeneste, fysioterapeut, helsestasjonen og NAV.

Lavangen kommune har tidligere hatt frisklivscentral som tilbød livsstilsendring på resept.

Mulig tiltak:

Frisklivssentralen bør prioriteres slik at vi kan tilby hjelp til motiverende intervju, fysisk aktivitet, «Bra mat for bedre helse» og røykesluttkurs. Også ut ifra folkehelseutfordringene med høy andel overvektige, muskel- og skjelettsykdommer, diabetes, hjerte-/karlidelser så er det ønskelig med tilrettelegging av frisklivssentralen, slik at den kan medvirke som en forebyggende tjeneste.

Primærhelsetjenesten

Vi vet

I Lavangen er det en høyere andel enn landsgjennomsnittet som bruker primærhelsetjenesten for psykiske symptomer.

(kilde: Folkehelseoversikt 2020)

Lavangen har en kjent gjennomsnittlig høyere andel av personer med psykiske symptomer og

lidelser enn landet som helhet. Vi har god legedekning. Legekontoret ligger geografisk plassert i sentrum slik at det er lett å komme seg til legekontoret. Pasienter som ønsker videre henvisninger til spesialisthelsetjenesten må gå via fastlegen for å bli henvist. Lavangen har lavterskeltilbud på psykisk helsetjeneste og helsestasjonen for alle - med kort ventetid. Det har over lang tid vært stabilitet i stillingene slik at hjelpeapparatet er kjent for brukere av primærhelsetjenesten.

Mulig tiltak:

Lavangen kommune skal fortsatt opprettholde lavterskeltilbud til barn, unge og voksne. Astafjordlegen har tilsatt en kommunepsykolog i 50 % stilling som skal bistå i veiledning av primærhelsetjenesten i både system og enkeltsaker. Kommunepsykologen skal ikke drive individrettet samtaler, men styrke veiledning for ansatte i Lavangen kommune.

RASK (Rask psykisk helsehjelp) tilbyr behandling til voksne og unge over 16 år med symptomer på angst, depresjon, søvnvansker, og/eller begynnende rusproblematikk. Tilbudet gis i Bardu. Elever på Sjøvegan videregående skole får RASK-tilbud på skolen.

Helse, rehabilitering og omsorg

Ansvar for koordinerende enhet er lagt til Pro avdelingen som administrerer individuelle planer, ansvarsgrupper, praktisk bistand, hjemmetjenester, hjelpemidler, støttekontakt, brukerstyrt personlig assistent, omsorgslønn, avlastning, parkeringskort, transporttjenestekort, korttidsopphold på Lavangsheimen for behandling og/eller rehabilitering, langtidsopphold på Lavangsheimen, dagaktivitetsplass for hjemmeboende demente og 22 omsorgsboliger.

Døgnbemannede boliger mangler i kommunen. Det medfører at innbyggere kan bli institusjonsbeboere tidligere og lengre enn ønskelig. Utredning av slike boliger er i gang.

Lavangsheimen og omsorgsboligene ligger fint til med hensyn til butikk, frivilligsentral og bussholdeplass. Det er flatt terreng som muliggjør å ta seg frem med rullator og rullestol.

Behovet for helse og omsorgstjenester er endret de siste årene. Pasientene er kortere tid på sykehus og kommunens tjenester skal dekke mer av helsetilbudet. Den eldre generasjon klarer seg bedre i hjemmene i dag enn for noen år tilbake. Velferdsteknologi vil i større eller mindre grad tas i bruk på flere områder. Mye nytt på dette området kan vurderes i forhold til forebygging av omsorgsbehov.

Det er flere yngre personer som trenger helse- og omsorgstjenester og da er omsorgsbehovet ofte omfattende og omhandler både somatisk og psykisk helse.

I aldersgruppen 15-29 år er andelen som har psykiske symptomer og -lidelser høyere enn i landet som helhet, vurdert etter data fra fastlege og legevakt. Ungdata-undersøkelsen i 2021 vil gi oss flere svar på de unges utfordringer.

Vi har ingen spesielle undersøkelser som forteller noe om hvordan eldre i Lavangen har det. Har vi mange ensomme?

Mulig tiltak:

Brukerundersøkelse og kartlegging om hvordan eldre i Lavangen har det.

Kvalitetsreformen *Leve hele livet* inngår i kommunens arbeid/planarbeid.

8. Konklusjon og oversikt over hovedutfordringer

Utjevning av sosiale helseforskjeller er et viktig mål i folkehelsearbeidet. Folkehelsearbeid krever aktiv deltakelse fra borgere, brukere og frivillig sektor. Vårt lokalsamfunn har en stor positiv faktor som vi mener er viktig for folks trygghet og trivsel: vi har ingen pågående konflikter og diskusjon om lokalisering av kommunale tilbud: vi har ett sentrum og en grunnskole.

Lavangen har stor tro på at folkehelsearbeidet skal styrkes og bedres gjennom verktøyet Bedre tverrfaglig innsats (BTI). Verktøyet tas i bruk fra 2021 og er en samhandlingsmodell for tjenester som møter gravide, barn, unge og foreldre som det er knyttet undring eller bekymring til. BTI-modellen er utviklet av Helsedirektoratet, og Lavangen kommune har innført den for sikre god og systematisk oppfølging av barn og unge. BTI skal bidra til tidlig innsats, samordning av tjenestene og godt samarbeid mellom innbyggerne og kommunen.

De første leveårene er grunnleggende viktig for livet videre. Hjelp til barn må samordnes og styrkes. Og foreldre må få god veiledning - både de som ber om det, og de som trenger det.

Underveis i folkehelseoversikten er det satt opp mulige tiltak som kan vurderes og evt. tas med i kommunedelplanen for helse. Forslagene er merket i teksten.

Her er en kort oppsummering av noen hovedutfordringer i de ulike aldersgruppene:

Barn 0-12 år:

De ulike tjenestetilbudene må samarbeide om tiltak til barnets beste
Sosiale levekår som følge av at familier bor trangt og har dårlig økonomi.
Psykiske lidelser hos foresatte
Lavt mestringsnivå i lesing for 5. trinn

Ungdom 13-18 år:

Begrenset fritidstilbud
Økt antall ungdommer som sliter med dårlig psykisk helse
Økt antall ungdom som utvikler muskel og skjelettsykdommer

Voksne 19-64 år:

Lav utdanning.
I aldersgruppen 20-66 år er det en stor andel som får stønad til livsopphold.
Frivillig arbeid som positivt tiltak. Både for den som gir hjelp og den som får.

Eldre 65+:

Transport til og fra aktiviteter og butikk mangler. Tilrettelagte aktivitetstilbud for forskjellige grupper kunne vært bedre. Her må det tenkes alder og helsemessige utfordringer (psykisk helse/rus, demente, kognitiv svikt).

Brukerundersøkelser må gjøres i denne aldersgruppen. Når vi vet mer har vi større muligheter til forebygging av ulykker og helsemessige utfordringer som naturlig kommer med høyere alder og funksjonstap.

9. Kilder

Systematisk folkehelsearbeid. Veileder til lov og forskrift

<https://www.helsedirektoratet.no/veiledere/systematisk-folkehelsearbeid>

Folkehelseprofil

www.fhi.no/folkehelseprofiler

Rapport

[Helsetilstanden i Norge 2018](#)

Kvalitetsreform

[Leve hele livet](#)

Artikler

<https://www.dagensmedisin.no/artikler/2020/03/08/folkehelsearbeid-i-velferdskommuner/>

<https://www.dagensmedisin.no/artikler/2019/12/02/inn-med-systemfokusert-ledelse/>